

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України



**ПСИХОЛОГІЯ:  
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

**Збірник наукових праць**

**Випуск 11**

**Рівне – 2018**

**Міністерство освіти і науки України**



**ПСИХОЛОГІЯ:  
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

**Збірник наукових праць**

**Випуск 11**

*Засновано у 2013 році*

**Рівне – 2018**

**Ministry of Education and Science of Ukraine  
Rivne State University of the Humanities**



**PSYCHOLOGY:  
REALITY AND PERSPECTIVES**

**Compilation of scientific papers**

**Issue 11**

*Founded in 2013*

**Rivne – 2018**

ISSN 2518-7503  
УДК 159.9+316.6  
П 86

**Психологія: реальність і перспективи:** збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 11 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 214 с.

**Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до Переліку наукових фахових видань України з психології**  
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 р. та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016 р., № 1222)

**Свідоцтво про державну реєстрацію:** Серія КВ № 18713-7513 Р

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

#### **РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

**Головний редактор:**

**Павелків Роман Володимирович** – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

**Заступник головного редактора:**

**Корчакова Наталія Вікторівна** – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

**Відповідальний секретар:**

**Безлюдна Валентина Іванівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

#### **ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:**

**Максименко Сергій Дмитрович** – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка.

**Левовицький Тадеуш** – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти, ректор Вищої педагогічної школи, м. Варшава (Республіка Польща).

**Ягієло Ярослав** – доктор хабілітований, професор Академії імені Яна Длугоша, м Ченстохова (Республіка Польща).

**Пасічник Ігор Демидович** – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

**Шугаєва Людмила Михайлівна** – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

## **ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:**

**Вірна Жанна Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

**Гошовський Ярослав Олександрович** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

**Івашкевич Едуард Зенонович** – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

**Камінська Ольга Володимирівна** – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

**Кулаков Руслан Станіславович** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

**Литвиненко Світлана Анатоліївна** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

**Михальчук Наталія Олександрівна** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

**Назаревич Вікторія В'ячеславівна** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

**Немеш Олена Миколаївна** – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

**Павелків Віталій Романович** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

**Петренко Оксана Борисівна** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

**Созонюк Ольга Степанівна** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

**Ямницький Вадим Маркович** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Р. В. Павелків, проф. Н. В. Корчакова.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ.**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету імені І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 11 від 27 листопада 2018 року).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

3. Vygotsky, L.S. Thinking and Speaking: Collected. op. : in 6 tons / L.S. Vygotsky. - M.: Pedagogy, 1982. - T.2. - 5-361 p.
4. Vlasova O.I. Psychology of social structures: structure, dynamika, chinniki rozvitku: / Vlasova O. I., 2005. - 40 p.
5. Davydova Yu.V. Emotional intelligence: essential features, structure and features of manifestation in adolescence: the author's abstract. dis. on the basis of science. stepping cand. crazy. Sciences / Davydova Yu. V., 2011. - 22 p.
6. Emotional intelligence as a phenomenon of modern psychology / IN Andreeva. - Novopolotsk: PGU, 2011. - 388 p.
7. Zabrotsky M.M. Vikova psychology / M.M. Zabrotsky., 1998. - 92 p.
8. Kutishenko VP P. Vikova te pedagogicna psikhologii (course lecture) / V. P. Kutishenko., 2005. - 128 p.
9. Nosenko EL Emotion and telecommunication: conceptualization of the phenomenon, basic functions: monogr. / E. L. Nosenko, N. V. Kovriga. it is Kyiv: Higher school, 2003. – 126p.
10. Pavlova I. G. Stanovlennya emotsionnoi zrilosti in pidlitkovomu ya junatskomu vitsi: the author's abstract. dis. on the basis of science. stepping cand. crazy. Sciences: spec. 19.00.07 / Pavlova I. G. - Odesa, 2005. - 19 p.
11. Practical intelligence / [D. Stenberg, B. Forsythe, D. Hedland Ta in.]. - Peter, 2002. - 272 with.
12. Psychology of a teenager: [textbook] / ed. A.A. Reana. - St. Petersburg. : Prime-EVROZNAK, 2003. – 480 with.
13. Reikovskiy YV Experimental psychology of emotions / Ya. V. Reikovskiy. - M.: Progress, 1979. P. 133-179.
14. Filatova O. Emotional intellect as an indicator of the integral development of personality / O. Filatova // Staff. - No. 5. - 2000. - P. 100-103.
15. Fetiskin, NP Social and psychological diagnosis of personality development and small groups [Proc. pos.] / H. P.Fetiskin, V.V. V. Kozlov, GM Manuilov - / N.P. Fetiskin, V.V. Kozlov, G.M. Manuilov. - Moscow: Institute of Psychotherapy, 2005. - P. 57
16. Gardner H. Multiple intelligences: the theory in practice / H. Gardne. – New York : Basic Books, 1993. – 304 p.
17. Goleman D. Emotional intelligence / D. Goleman. – New York : Bantam Books, 1995. – 352 p.
18. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of emotional intelligence / J.D. Mayer, P. Salovey // Intelligence. – 1993. – V.17. – № 4. – P. 433–442.

***Y. I. Konoplińska, O. G. Stavitska PECULIARITIES OF EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT DURING ADOLESCENCE.***

*The article is dedicated to the theoretical analysis of the peculiarities of emotional intelligence development during adolescence. It provides general characterization of the structure, development stages, and formation of emotional intelligence. The article carries out assessment and definition of the differences between high and low levels of personal emotions control. The work lays emphasis on adolescence since this is a sensitive period of emotional intelligence formation, when a person learns controlling their own emotions and emotions of others. Age peculiarities of adolescence support the formation of intrapersonal and interpersonal emotional intelligence within the adolescent's leading activity and social situation of development; therefore, the issue of harmonious unity between emotions and cognitive processes is more than ever important specifically in this age.*

**Key words:** *emotions, emotional intelligence (EQ), coefficient of intelligence (IQ), interpersonal intelligence, intrapersonal intelligence, personality, adolescent age.*

УДК 159.922.8

Н. В. КОРЧАКОВА, А. Р. КОВБАСА

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФЕНОМЕНУ  
ПРОКРАСТИНАЦІЇ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

*У статті здійснено аналіз особливостей функціонування прокрастинації в студентському віці. Висвітлено та узагальнено вітчизняні та зарубіжні дослідження феномена. Виділені особливості прояву прокрастинації у сучасному молодіжному середовищі. Розглянуто основні типи прокрастинації. Визначені змістові аспекти розуміння прокрастинації як комплексного та*

неоднорідного, з психологічної точки зору, феномена. Експериментально проаналізовано зв'язок прокрастинації з особливостями копінг-стратегій та феноменом відповідальності.

**Ключові слова:** прокрастинація, копінг-стратегії, бездіяльність, відповідальність, воля.

*В статті здійснено аналіз особливостей функціонування прокрастинації в студентському віці. Освітлено і обобщено вітчизняні та зарубіжні дослідження феномена. Проаналізовані особливості прояву прокрастинації в сучасній студентській середовищі. Розглянуті основні типи прокрастинації. Визначено суттєві аспекти розуміння прокрастинації як комплексного та неоднорідного, з психологічної точки зору, феномена. Проаналізована зв'язок прокрастинації з особливостями копінг-стратегій а також феноменом відповідальності.*

**Ключевые слова:** прокрастинация, копинг-стратегии, бездействие, ответственность, воля.

**Постановка проблеми.** Сучасне суспільство вимагає від людини володіння стійкими позитивними психологічними якостями, зокрема цілеспрямованістю, наполегливістю, впевненістю, організованістю, конкурентоспроможністю, прогнозованістю тощо. Все це, у поєднанні з життєстійкістю та оптимізмом, є запорукою формування успішної особистості [1]. Проте останнім часом все більше увагу науковців привертає явище прокрастинації, яке виявляється у затримці або відкладенні на останній момент виконання важливої діяльності чи прийняття рішень. Подібна стратегія хоч і належить до явищ, які прямо не загрожують життю людини, але можуть значно погіршити її існування, знизити якість її соціального життя, оскільки асоціюється з такими негативними характеристиками як «бути поганим», «завдавати шкоди», «відчувати себе безвідповідальним». Більше того, за даними зарубіжних досліджень, біля 95 відсотків респондентів, що визнають у себе наявність цієї стратегії, бажають якщо не позбутися її, то, принаймні, значно знизити її рівень [10].

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Вивчення феномена прокрастинації розпочалося ще у 70-х роках ХХ століття. Появу терміна «прокрастинація» (від лат. *procrastinare*) для позначення схильності людини відкладати на потім, на майбутнє неприємні рішення та справи, пов'язують із роботою П. Рінгенбах (P. Ringenbach) «Прокрастинація в житті людини». Проте, як показали останні дослідження, ця книга ніколи не була завершеною та опублікованою, більше того вона була задумана автором як науковий жарт. Першим реальним науковим аналізом феномена вважають роботу Н. Мілграма (N. Milgram) «Прокрастинація: хвороба сучасності» з вивчення взаємозв'язку рівня розвитку суспільства та прокрастинації, як відповіді особистості на соціальний тиск. Проте поглиблене вивчення феномена розпочалося лише з середини 80-х років.

Сьогодні прокрастинація розуміється як комплексне, неоднорідне у психологічному плані особистісне утворення, що включає в себе поведінкові, емоційні та когнітивні компоненти, які тісно пов'язані з мотиваційною сферою особистості. Основними лініями аналізу прокрастинації в останні десятиліття стало вивчення впливу прокрастинації на особистість [1; 2] та її взаємозв'язку з різними особистісними феноменами [4; 7], зіставлення позитивних та негативних наслідків прокрастинації для особистості [9]; аналіз впливу прокрастинації на ефективність діяльності та прийняття рішень у різних сферах, зокрема економічній та політичній [10]; розробка психодіагностичного інструментарію з вивчення феномена загалом та його окремих аспектів [8].

У пострадянському науковому просторі явище прокрастинації є малодослідженим. Існує лише невелика кількість робіт у цьому напрямку [1; 2; 3]. В основному увага дослідників зосереджена на вивченні диспозиційних корелятивів прокрастинації та її впливу на академічну успішність. (Я. Варварічева [2], О. Грабчак; А. Шиліна [5]).

**Формулювання цілей статті.** Зважаючи на те, що опанування майбутньою професією, формування відповідних умінь та навичок у процесі навчання в ЗВО та пов'язана з цим академічна успішність є важливими елементами життя особистості в період ранньої дорослості, та спираючись на результати зарубіжних досліджень, які вказують на особливу широку розповсюдженість прокрастинації в студентському середовищі, ми маємо на меті проаналізувати психологічні особливості функціонування прокрастинації в період ранньої дорослості.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У зв'язку з сучасними трансформаційними процесами у освіті, що передбачають зміну мети, способів, результатів діяльності студентів, все більшу роль набуває самоосвіта, виконання практичних завдань, участь у наукових дослідженнях, професійно орієнтованих програмах. Все це вимагає від студента сконцентрованості, відповідального ставлення до навчання, високого рівня саморегуляції. Проте саме недостатній розвиток емоційно – вольової та мотиваційної сфер є однією з головних причин прокрастинації.

Студенти з нерозвиненими, несформованими вольовими процесами нездатні перебороти власні лінощі відмовитися від більш привабливих видів діяльності та зосередитись на виконанні завдань, що не може не відобразитися на рівні академічної успішності. Це, у свою чергу, зумовлює переживання молодого людиною стану емоційної напруги, почуття провини та власної неефективності.

Все ж варто зазначити, що більшість дослідників наголошують на тому, що не можна будь-яке відкладання вирішення справи трактувати як прокрастинацію, оскільки не всі затримки призводять до негативних наслідків [10]. Значна кількість молодих людей, розпочинаючи працювати в останню хвилину, можуть закінчити завдання вчасно, і їх діяльність характеризується вищою швидкістю та продуктивністю. Тому доцільним є виокремлення декількох типів прокрастинації: тимчасової, коли студент витрачає час на інші, приємніші заняття й розваги, та хронічної, яка пов'язана із загальним перевантаженням, втратою відчуття часу, незадоволеністю власними досягненнями, неясними життєвими цілями, нерішучістю і невпевненістю в собі [2].

Перший тип прокрастинації, який найбільш часто зустрічається серед студентів, не має значного негативного впливу на особистість молодого людини. Він є своєрідною формою негативної реакції на заплановані чи необхідні справи та певним способом уникання неприємних, негативних переживань, почуттів, які пов'язані з виконанням того, що людина відкладає. У той час як хронічна прокрастинація заважає праці, навчанню, успіху, реалізації майбутніх планів та має значний негативний вплив на ставлення особистості до себе та оточуючих. Крім того вона може бути прихованим початком психологічного чи фізичного захворювання.

За результатами попередніх досліджень, саме хронічна прокрастинація притаманна тим студентам, що неправильно обрали фах та навчальний заклад [6].

Для вивчення психологічних особливостей феномену прокрастинації та його зв'язку з копінг – стратегіями особистості та відповідальністю, нами було проведено експериментальне дослідження, в якому взяли участь 30 студентів психологічного факультету РДГУ, віком 21-22 роки. В якості діагностичного інструментарію нами було обрано

**1. Опитувальник загальної прокрастинації (шкала GP) К. Лея** (адаптація Юдеева Т.Ю., Гаранян Н.Г., Жукова Д.Н.), який призначений для визначення рівня прокрастинації в повсякденному житті. Опитувальник складається з 20 тверджень, (10 прямих і 10 «зворотних»), що описують уникання виконання завдань, або відкладання їх на потім.

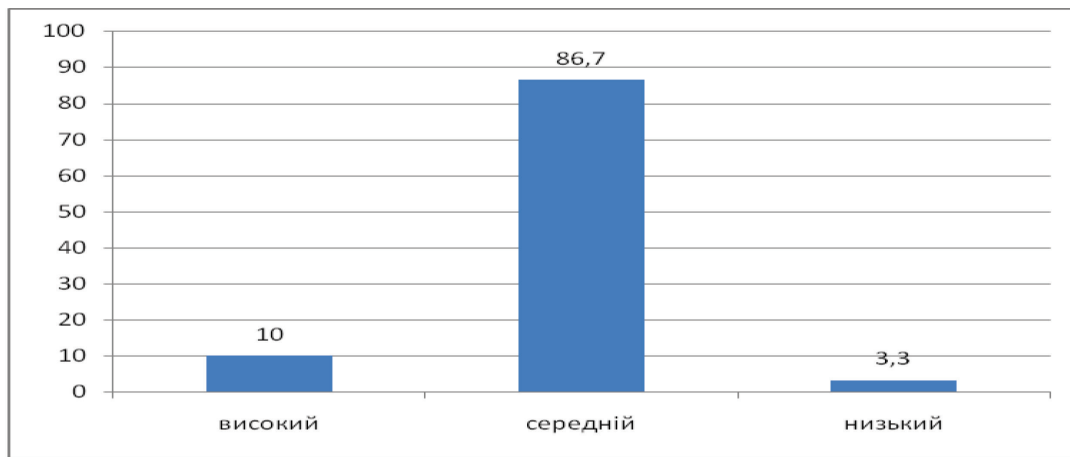
**2. «Мельбурнський опитувальник прийняття рішень» МОПР / MDMA** – особистісний опитувальник, призначений для діагностики індивідуального стилю прийняття рішень в умовах невизначеності, стилю подолання стресу (копінг-стратегії). Методика розроблена в 1997 році Л. Манном та його колегами (L. Mann, P. Burnett, M. Radford, S. Ford) на основі більш раннього опитувальника того ж автора (Flinders Decision Making Questionnaire, 1982) та адаптована Т. В. Корніловою. Оцінювання та інтерпретація результатів проводиться за шкалами: пильність, уникання, прокрастинація, надпильність.

**3. Методика «Багатовимірно-функціональна діагностика відповідальності (ОТВ-70)».** Ідея багатовимірно-функціонального аналізу окремих властивостей і якостей особистості належить А. І. Крупнову, ним же був розроблений початковий варіант опитувальника – 210 питань. Відповідальність, як якість, розглядається з позиції єдності операціональної (природно-заданої) і змістовної (прижиттєво-надбаної) сфери. У операціональний блок увійшли наступні компоненти: динамічний (розкривається за допомогою полярних параметрів: ергічність-аергічність); емоційний (стенічність-стомлюваність); регуляторний (інтернальність-екстернальність).

У змістовний блок увійшли такі компоненти: мотиваційний (соціоцентричність-еґоцентричність); когнітивний (осмисленість-обізнаність); результативний (предметність-суб'єктність).

**Аналіз результатів дослідження** Отримані результати вказують на переважання середніх показників прокрастинації у студентів (див. рис. 1). Молодь схильна відкладати справи або вирішення завдань на потім тільки тоді, коли ця проблема не має суттєвого значення для них, тому і наслідки даної прокрастинації не будуть вносити суттєві зміни у роботу. Тобто, усвідомлюючи необхідність виконання цілком конкретних важливих справ, студенти ігнорують цю необхідність і переорієнтовують свою увагу на побутові дрібниці або розваги.





**Рис.1. Кількісні показники підгруп студентів із різним рівнем прокрастинації (у %)**

Значно менше студентів продемонстрували високий рівень прокрастинації, показник обсягу цієї групи становить – 10 %. Такі студенти зазвичай, працюють хаотично, без плану, лише за наявності натхнення чи фактору невідкладності. Вони в значно меншій мірі концентруються на майбутніх негативних наслідках свого ухилення від запланованих справ через прагнення до миттєвих винагород. Прострочивши терміни вирішення завдання, просто відмовляються від запланованого, або намагаються зробити все відкладене за якомога короткий проміжок часу. У результаті, завдання не виконуються або виконуються неякісно, із запізненням і не в повному обсязі, що призводить до негативних наслідків у вигляді зниження академічної успішності, тривоги, стресу, втрати продуктивності, переживання почуття провини за невчасно виконане завдання. Незначна представленість респондентів з низьким рівнем прокрастинації (3,3 %), на нашу думку, може зумовлюватися як віковими, так і диспозиційними змінними, і свідчити про те, що елементи уникання вирішення завдань притаманні практично усім.

У той же час, згідно результатів «Мельбурнського опитувальника прийняття рішень», низькі показники за шкалою прокрастинації були зафіксовані у 40% студентів (див табл.1). Як видно з таблиці, показники високого рівня прокрастинації співпали за обома методиками. Зафіксована розбіжність пояснюється, на нашу думку, дещо різною спрямованістю діагностичного інструментарію. Мельбурнський опитувальник звужує поле потенційної прокрастинації лише до особливостей прийняття рішень, що зумовлює відмінності у розумінні та інтерпретації питань студентами.

Таблиця 1

**Показники особливостей копінг-стратегій студентів за результатами «Мельбурнського опитувальника прийняття рішень» (у %)**

Показники	Типи копінг-стратегій			
	пильність	уникнення	прокрастинація	надпильність
високі	40	-	10	10
середні	50	43	50	62
низькі	10	67	40	28

Для виявлення взаємозв'язків між усіма показниками означених психічних явищ (прокрастинації, параметрів відповідальності та копінг-стратегій у прийнятті рішень), діагностичний комплекс був доповнений процедурою статистичної обробки результатів із використанням методу рангової кореляції Спірмена.

Отримані результати свідчать про наявність позитивного кореляційного зв'язку між стратегією уникання у процесі прийняття важливих рішень та прокрастинацією ( $r_s = 0.474$  ( $p \leq 0.05$ )). Це може пояснюватися наявністю спільної диспозиційної детермінуючої платформи (рівень самооцінки, локус контролю, рівень домагань, тощо). Проте варто зазначити, що ці феномени не є тотожними. Уникання передбачає відмову від прийняття рішення, неприйняття відповідальності, перекладання її на інших людей, що може мати значний негативний вплив на розвиток особистості, в той час як прокрастинація не завжди передбачає повну відмову від діяльності в ситуації необхідності.

Позитивний зв'язок встановлено також між шкалами прокрастинації обох опитувальників ( $r_s = 0.629$  ( $p \leq 0.05$ )). Зворотній кореляційний зв'язок прослідковується між шкалою пильності та прокрастинації ( $r_s = -0.425$  ( $p \leq 0.05$ )). При цьому зв'язок між показником надпильності та прокрастинації не є статистично значущим ( $r_s = 0.218$  ( $p > 0.05$ )).

Таблиця 2

**Показники взаємозв'язку прокрастинації з особливостями прийняття рішень**

Тип копінг-стратегії	Значення
пильність	-0.425*
прокрастинація	0.629*
уникання	0.474*
надпильність	0.218

\* $p \leq 0.05$ 

Аналіз отриманих показників кореляційного аналізу прокрастинації та параметрів відповідальності (див.табл. 3), дозволяє стверджувати про наявність помірних зв'язків показників: динамічної ергічності та прокрастинації ( $r_s = -0.423$  ( $p \leq 0.05$ )), регуляторної інтернальності та прокрастинації ( $r_s = -0.433$  ( $p \leq 0.05$ )), когнітивної обізнаності та прокрастинації ( $r_s = 0.433$  ( $p \leq 0.05$ )), предметної результативності та прокрастинації ( $r_s = -0.391$  ( $p \leq 0.05$ )). Тобто здатність бути самостійним у вирішенні завдань, без наявності додаткового контролю, детальне виконання важких і відповідальних завдань; незалежність при виконанні поставлених завдань, продуктивність, сумлінність є тими складниками відповідальності, які будуть перешкоджати людині відкладати важливі справи на останній момент, або відмовлятися від їх виконання. Нами був виявлений лише один статистично значущий параметр, позитивно пов'язаний з прокрастинацією. Це так звана когнітивна обізнаність, яка передбачає недостатнє усвідомлення людиною відповідальності, звертання уваги лише на окремі її аспекти.

Таблиця 3

**Показники кореляційного зв'язку параметрів відповідальності та прокрастинації**

Показники	Значення
динамічна ергічність	-0.423*
динамічна аергічність	0.277
емоційність стенічна	-0.344
емоційність астенічна	-0.279
регуляторна інтернальність	-0.433*
регуляторна екстернальність	0.113
мотивація соціоцентрична	-0.214
мотивація егоцентрична	0.26
когнітивна осмисленість	-0.137
когнітивна обізнаність	0.433*
результативність предметна	-0.391*
результативність суб'єктна	-0.123

\* $p \leq 0.05$ 

Слабкий кореляційний зв'язок, виявлений між динамічною аергічністю та прокрастинацією, на нашу думку, може пояснюватися особливостями формулювання питань та відповідно інтерпретацією їх респондентами. Загалом, отримані результати дозволяють робити висновок про досить складний та неоднозначний зв'язок між феноменами прокрастинації та відповідальності, що потребує подальшого вивчення.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Проведене теоретичне та експериментальне дослідження дозволяє стверджувати, що прокрастинація є комплексним, неоднорідним, у психологічному плані, феноменом, що включає в себе поведінкові, емоційні та когнітивні компоненти, які тісно пов'язані з мотиваційною сферою особистості. Він проявляється, перш за все, у поведінці, у затримці виконання необхідної діяльності, а також у відкладанні прийняття рішень та відповідальності.

Студенти є певною «групою ризику» для розвитку прокрастинації, що зумовлено як соціальними (високий рівень самостійності, практично відсутній зовнішній контроль), так і особистісними причинами (недостатній розвиток емоційно-вольової та мотиваційної сфери). Часто це є своєрідною формою втечі від умов реального світу. Нами було встановлено, що всі респонденти мають досвід прокрастинації, а близько 10 відсотків молодих людей перетворюють цю деструктивну форму поведінки особистості відносно організації власного просторово-часового континууму на

спосіб життя, що значно ускладнює взаємодію з соціальним оточенням та може спричинити низку особистісних проблем та розладів. Результати проведеного дослідження виявили наявність зв'язку прокрастинації з особливостями копінг-стратегій особистості та проілюстрували досить неоднозначний зв'язок прокрастинації з феноменом відповідальності.

**Перспективним напрямком дослідження є здійснення подальшого аналізу диспозиційних корелятивів прокрастинації, психологічних особливостей прояву феномена на різних вікових етапах, з метою розробки ефективних засобів профілактики та корекції цієї особистісної стратегії.**

#### Список використаних джерел

1. Быкова Д. В. Прокрастинация как проявление эмоционально-ориентированного и ориентированного на избегание стилів копинга / Д. В. Быкова // Психология совладающего поведения : материалы II Междунар. науч.-практ. конф., (Кострома, 23–25 сент. 2010 г.) / отв. ред. : Т. Л. Крюкова, М. В. Сапоровская, С. А. Хазова. – 2-е изд. – Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2010. – Т. 1. – С. 194–196.
2. Варваричева Я. И. Феномен прокрастинации: проблемы и перспективы исследования / Я. И. Варваричева // Вопросы психологии. – 2010. – № 3. – С. 121–131.
3. Корнилова Т. В. Психология риска и принятия решений / Т. В. Корнилова. – М. : Аспект Пресс, 2003. – 242 с.
4. Малкина-Пых И. Г. Стратегии поведения при стрессе / И. Г. Малкина-Пых // Московский психологический журнал. – 2007. – № 12. – С. 15–25.
5. Шиліна А. А. Особливості самовідношення студентів з різним рівнем прокрастинації / А. А. Шиліна, К. В. Євсигнеєва // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія. – 2011. – № 985, вип. 48. – С. 41–45.
6. Baumeiseter R. F. Willpower : Rediscovering the greatest Human strength / R. F. Baumeiseter, J. Tierney. – Penguin Press, 2011. – 304 p.
7. Chu A. H. Rethinking procrastination: Positive effects of «active» procrastination behavior on attitudes and performance / A. H. Chu, J. N. Choi // Journal of Social Psychology. – 2005. – № 145 (3). – P. 245–264.
8. Ferrari J. R. Procrastination and task avoidance: theory research and treatment / J. R. Ferrari, J. I. Jonhson, W. G. MacCown. – NewYork : Plenum Press, 1995. – 268 p.
9. Pychyl T. A. Time traveling to Reduce Procrastination (and «Tough Love» for Procrastinations) Being more realistic about the future to decrease procrastination [Electronic resource] / T. A. Pychyl // Don't delay. – 2009. – Access mode : <http://www.psychologytoday.com/blog/don't-delay>.
10. Steel P. The nature of procrastination: A metaanalytic and theoretirical review of self – regulatory failure / P. Steel // Amer. Psychol. Assoc. Bull. – 2007. – V. 133, № 1. – P. 66.

#### References

1. Byikova D. V. Prokrastinatsiya kak proyavlenie emotsionalno-orientirovannogo i orientirovannogo na izbeganie stiliv kopinga / D. V. Byikova // Psihologiya sovladayushchego povedeniya : materialy II Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., (Kostroma, 23–25 sent. 2010 g.) / отв. red. : Т. Л. Kryukova, М. В. Saporovskaya, S. А. Hazova. – 2-e izd. – Kostroma : KGU im. N. A. Nekrasova, 2010. – Т. 1. – S. 194–196.
2. Varvaricheva Ya. I. Fenomen prokrastinatsii: problemy i perspektivy issledovaniya / Ya. I. Varvaricheva // Voprosy psihologii. – 2010. – № 3. – S. 121–131.
3. Kornilova T. V. Psihologiya riska i prinyatiya resheniy / T. V. Kornilova – М. : Aspekt Press, 2003. – 242 s.
4. Malkina-Pyih I. G. Strategii povedeniya pri stresse / I. G. Malkina-Pyih // Moskovskiy psihologicheskij zhurnal. – 2007. – № 12. – S. 15–25.
5. Shylina A. A. Osoblyvosti samovidnoshennia studentiv z riznym rivnem prokrastynatsii / A. A. Shylina, K. V. Yevsihniiieva // Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia : Psykholohiia. – 2011. – № 985, vyp. 48. – S. 41–45.
6. Baumeiseter R. F. Willpower : Rediscovering the greatest Human strength / R. F. Baumeiseter, J. Tierney. – Penguin Press, 2011. – 304 p.
7. Chu A. H. Rethinking procrastination: Positive effects of «active» procrastination behavior on attitudes and performance / A. H. Chu, J. N. Choi // Journal of Social Psychology. – 2005. – № 145 (3) – P. 245–264.

8. Ferrari J. R. Procrastination and task avoidance: theory research and treatment / J. R. Ferrari, J. I. Jonhson, W. G. MacCown. – NewYork : Plenum Press, 1995. – 268 p.
9. Pychyl T. A. Time traveling to Reduce Procrastination (and «Tough Love» for Procrastinations) Being more realistic about the future to decrease procrastination [Elektronnyy resurs] / T. A. Pychyl // Don't delay. – 2009. – Rezhym dostupu : <http://www.psychologytoday.com/blog/don't-delay>.
10. Steel P. The nature of procrastination: A metaanalytic and theoretirical review of self – regulatory failure / P. Steel // Amer. Psychol. Assoc. Bull. – 2007. –V. 133, № 1. – P. 66.

**N. Korchakova, A. Kovbasa. STUDENTS' PROCTASTINATION: PSYCHOLOGICAL FEATURES OF FUNCTIONING.**

*Procrastination is a complex phenomenon manifested in irrational delaying the important activities. Procrastination usually involves ignoring an unpleasant, but likely more important task, in favor of one that is more enjoyable or easier. According to the previous research most of the people have experience of procrastinating, but some of them have made it a way of life style, which causes the variety of personal and interpersonal problems (such as low self-esteem and self-efficiency, social anxiety, feeling guilty or ashamed). College students can be considered as a risk group for developing this destructive strategy. Researchers report that more than 80% percent of students admit engaging in it and wish to reduce such kind of behavior.*

*For local area of psychology procrastination is still a little-studied phenomenon. The first aim of our study is to examine the features of correlation between the level of procrastination and coping behavior; the next one – between procrastination and responsibility as the interpersonal trait. 30 20-21-years-old students participated in our study. We found that only 3 % of them had a low level of procrastination. It is corresponded with previous research. The majority of students had an occasional experience of postponing, delaying or putting off the activity or decision, which didn't cause any serious intrapersonal problems. But 10 % of young people were found as high-level-procrastinators. Our results suggested that there was moderate connection between procrastination and the type of coping behavior. We also found complicated relationships between procrastination and separate components of responsibility, but the indirect nature of them requires the further study.*

**Key words:** procrastination, coping behavior, will, inaction.

УДК 373.3:159.922.74

Л. М. КУЛАКОВА, Р.С. КУЛАКОВ

**ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ  
У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

*Стаття присвячена аналізу проблеми формування моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку як однієї з найважливіших у рамках Нової української школи, де формування в дітей загальнолюдських духовних цінностей та орієнтирів є одним із пріоритетних напрямів. У статті охарактеризовано роль школи у формуванні моральних цінностей особистості, зокрема у процесі позакласної та позаурочної діяльності. Висвітлено роль художньої літератури як одного із найважливіших засобів формування моральних цінностей у молодших школярів. У статті систематизовано прийоми роботи з художнім твором, що спрямовані на формування моральних цінностей у дитини, та здійснено детальний аналіз кожного з них.*

**Ключові слова:** моральні цінності, моральна культура, моральні переконання, моральні почуття, молодші школярі, позаурочна діяльність, художня література.

*Статья посвящена анализу проблемы формирования нравственных ценностей в детей младшего школьного возраста как одной из самых важных в системе Новой украинской школы, где формирование в детей общечеловеческих духовных ценностей и ориентиров есть одним из приоритетных направлений. В статье охарактеризовано роль школы в формировании нравственных ценностей личности, в частности, в процессе внеклассной и внеурочной деятельности. Освещено роль художественной литературы как одного из самых важных средств формирования нравственных ценностей у младших школьников. В статье систематизировано приемы работы с художественным произведением, которые влияют на формирование нравственных ценностей у ребенка, и подан детальний анализ каждого из них.*

## З М І С Т

<b>Павелків Р.В.</b> Рефлексія як психологічний механізм моральної саморегуляції поведінки особистості.....	5
<b>Абрамюк О.О., Липецька А.С.</b> Концептуальна структура феномену суб'єктивне благополуччя та особливості його вимірювання.....	10
<b>Артемова О.І.</b> Творчий потенціал та креативність педагога як запорука професіоналізму.....	17
<b>Безлюдна В.І., Осьмак Л.П.</b> Диспозиційна детермінація непродуктивної взаємодії між дітьми.....	22
<b>Березюк Т. П.</b> Модель формування професійної компетентності майбутніх менеджерів в умовах ВЗО.....	28
<b>Білецька О. Д.</b> Психологічні аспекти вікових криз особистості від народження до юнацтва.....	35
<b>Дерев'янку Н. З.</b> Соціально-психологічні особливості про соціальної поведінки у підлітковому віці.....	41
<b>Джеджеря О. В.</b> Розвиток емоційного інтелекту як шлях оптимізації емоційних переживань майбутніх психологів з приводу навчання.....	46
<b>Збродська І. Г.</b> Процесуальний підхід у дослідженні феномену емоційного вигорання.....	53
<b>Іванюта О. В., Яницька О.Ю.</b> Методика розвитку візуального мислення підлітків.....	59
<b>Карпова А. В.</b> Соціалізація підлітків в середовищі молодіжних субкультур.....	66
<b>Коноплицька Ю. І., Ставицька О. Г.</b> Особливості розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці.....	70
<b>Корчакова Н.В., Ковбаса А.Р.</b> Психологічні особливості функціонування феномену прокрастинації у студентської молоді.....	75
<b>Кулакова Л.М., Кулаков Р.С.</b> Психологічні прийоми формування моральних цінностей у молодших школярів в процесі позаурочної діяльності.....	80
<b>Курилюк-Делчева Н.В., Гуцуляк Н.М.</b> Суб'єктивне відчуття самотності осіб похилого віку.....	85
<b>Литвиненко С. А.</b> Феномен гри в сутнісно-буттєвому вимірі.....	90
<b>Лісна М. В.</b> Розвиток творчих здібностей арт-засобами в дошкільному віці.....	95
<b>Михальчук Ю. О.</b> Практична підготовка студентів до психологічної роботи з дітьми-інвалідами.....	99
<b>Онісковець Б. І., Ставицька О. Г.</b> Мотиваційні чинники перфекціонізму сучасної студентської молоді.....	104
<b>Павелків В. Р.</b> Діагностичний компонент дослідження особистісних деструкцій представників молодіжних субкультур.....	109
<b>Панасюк В. М.</b> Соціально-психологічні особливості інкорпорації підлітків у середовище деструктивних молодіжних субкультур.....	117
<b>Работій М. В., Артемова О.І.</b> Формування позитивної Я-концепції майбутніх практичних психологів.....	123
<b>Савуляк В. О., Бакун К. О.</b> Вікові особливості взаємозв'язку соціально-психологічної адаптації та розвитку соціального інтелекту (на матеріалі дослідження школярів).....	128
<b>Співак Л. М.</b> Особливості становлення самооцінки власного національного «Я» у студентської молоді.....	134
<b>Ставицька О. Г., Бунечко Ю. В.</b> Вплив рівня домагань на прагнення до самоактуалізації студентської молоді.....	140
<b>Ставицька О. Г., Воробей І. І.</b> Психологічні особливості впливу стресостійкості на учбову діяльність студентів.....	144
<b>Ставицький О. О., Ставицький Д. О.</b> Психосемантичні аспекти дослідження моральної свідомості.....	149

<b>Степанюк І. М.</b> Корекція дитячих страхів в дошкільних дитячих закладах методами арт-терапії.....	<b>155</b>
<b>Сторож О. В.</b> Вікові закономірності розвитку творчої соціалізації юнаків.....	<b>160</b>
<b>Хомич І. С.</b> Дослідження особливостей особистісних цінностей молодших школярів.....	<b>165</b>
<b>Хупавцева Н.О., Речун Н.В.</b> Проблема дослідження конфліктної поведінки в юнацькому віці (гендерний аспект).....	<b>172</b>
<b>Чорноус Н. О.</b> Роль і місце арт-терапії у формуванні комунікативних навичок дітей з особливими потребами.....	<b>177</b>
<b>Широких А. О.</b> Самопізнання як передумова ефективності життєвого проектування юнаків.....	<b>183</b>
<b>Шпак Л. В.</b> Особливості застосування ігрової терапії в роботі практичного психолога.....	<b>188</b>
<b>Щерба Т. В.</b> Адаптація дітей до школи з затримкою психічного розвитку.....	<b>192</b>
<b>Яницька О.Ю., Іванюта О. В.</b> Психолого-педагогічні особливості організації самостійної роботи студентів в умовах навчання за ECTS.....	<b>197</b>
<b>Яцюк Н. О.</b> Аналіз сучасних досліджень рефлексії.....	<b>201</b>
<b>Відомості про авторів</b> .....	<b>211</b>



Наукове видання

# ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 11

Упорядники:

проф. Павелків Р. В., проф. Корчакова Н. В.

Науково-бібліографічне редагування:

наукова бібліотека РДГУ



П-86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 11 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова ; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 214 с.

УДК 159.9+316.6



Підписано до друку 11.12.2018 р.  
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура "Times New Roman". Друк офсетний.  
Ум. друк. арк. 24,88. Наклад 300. Зам. № 85.

Надруковано в друкарні видавництва «Волинські обереги».  
м. Рівне, вул.16 Липня, 38;тел./факс (0362) 62-03-97  
e-mail:oberegi97@ukr.net  
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи  
ДК №270 від 07.12.2000 р.